

Kommunal handels- och biståndspolitik?

Hur kan vi förklara att kommuner väljer att arbeta med
Fairtrade City?

Abstract

This thesis sets out to answer (1) why the Swedish municipalities of Malmö and Lund choose to become certified as Fairtrade Cities, that is; to adopt and promote Fair Trade regulations as stipulated by the Fairtrade Labelling Organization International, and (2) whether or not municipalities are morally entitled to strive to promote such regulations. In two case studies, interviews with representatives from Malmö and Lund revealed three main reasons for the municipalities to be certified as Fairtrade Cities; (1) it facilitates their ambitions to comply with conventions stipulated by the International Labour Organization, (2) Fair Trade is, contrary to what have been claimed by other actors, not aid and does therefore not fall outside of the mandate of the municipalities (according to Swedish law) and, (3) it promotes long term change of norms, thereby gradually creating a more just ethos among citizens. These three answers are carried on to the second part of the thesis where the normative aspects are discussed. Relying on John Rawls concept of a veil of ignorance, it is argued that the Fair Trade regulations ought to be regarded as morally binding rather than as optional, and hence that any political authority are morally justified in promoting these regulations.

Nyckelord: Fairtrade City, Rättvisemärkt, rättvis handel, kommun, politisk filosofi, okunnighetens slöja

Antal ord: 9 758

Innehållsförteckning

1	Inledning	2
1.1	Ambition och avgränsningar	3
1.2	Metod och material.....	4
1.3	Disposition	5
2	Plikt eller frivillighet?	7
2.1	Okunnighetens slöja och plikter	8
2.2	Politisk neutralitet	9
2.3	Icke-neutralitet	10
2.4	Rättvis handel – neutralt eller inte?.....	10
3	Rättvis handel i kommunerna	12
3.1	Rättvis handel eller Rättvisemärkt	12
3.2	Fairtrade City.....	13
3.2.1	Krav och kriterier för Fairtrade City-diplomering	13
3.2.2	Laglighetsprövning.....	14
3.3	Lund Fairtrade City	15
3.3.1	Ett gott brott?.....	16
3.3.2	Hur motiveras valet att bli Fairtrade City?.....	17
3.4	Malmö Fairtrade City	18
3.4.1	Handel eller bistånd?	19
3.4.2	Kommunens varumärke	20
3.5	Perspektiv på Fairtrade City	20
3.6	Kritik	22
3.7	Slutsatser från empirin	23
4	På berättigade grunder?	24
4.1	Sverige och ILO:s kärnkonventioner	24
4.2	Inte bistånd utan handel.....	25
4.3	Förändra normerna	25
5	Slutet gott, allting gott?	27
6	Referenser	29
7	Bilaga 1	31

1 Inledning

Fairtrade City är ett samarbete mellan näringsliv, ideella organisationer, föreningar och kommuner som syftar till att genom olika sorters informationsarbete och opinionsbildande medvetandegöra medborgarna i kommunen om frågor kring rättvis handel och rättvis konsumtion. Kommunen ska själv handla enligt rättvis handel principer och tillgängligheten till Rättvisemärkt-produkter¹ ska var god. Kommunen blir genom sina åtaganden som Fairtrade City en drivande aktör i arbetet med att främja global rättvis handel.

Detta kan vid första anblick verka förbryllande, inte minst eftersom kommunerna vanligtvis inte förknippas med arbete som skulle kunna associeras med handelspolitik och i än mindre utsträckning biståndspolitik. Arbetet med Fairtrade City är inte ett uppdrag som kommunerna blivit ålagda att utföra, utan bygger på frivilliga initiativ som går utöver vad som vanligtvis uppfattas som kommunens mandat och kompetens enligt Kommunallagen (KL 1991:900).

Företeelsen med Fairtrade City är relativt ny i Sverige. Drygt 40% av Sveriges kommuner har initierat frågan om etiska krav i upphandlingen och/eller blivit diplomerade som Fairtrade City (Projektledare Fairtrade City Stockholm, 090511). Sedan 2006 har Sverige fått 20 Fairtrade City-diplomerade kommuner; www.rattvisemarkt.se)². Det tyder på att det finns ett stort intresse för Fairtrade City från kommunernas håll.

Idag har vi därmed en situation där kommuner genom Fairtrade City går in som aktiva aktörer för att främja en rättvisare global resursfördelning, vilket som ovan nämnt är ett uppdrag som enligt Kommunallagen ligger utanför deras egentliga åtaganden. Fairtrade City tar både resurser och tid från kommunens kärnarbete, och borde kunna ses som kontroversiellt. Ändå har vi en utveckling med ett stadigt ökande antal av diplomerade Fairtrade City kommuner. Detta står i centrum för denna uppsats. Jag har valt att angripa temat genom två frågor:

- Hur kan vi förklara att kommuner har valt att arbeta för att bli diplomerade som Fairtrade City?
- Bör kommuner ägna sig åt uppgifter som ingår i Fairtrade City?

Eftersom arbetet med Fairtrade City är självpåtaget, och inte tillhör de ordinarie uppgifter som en kommun har, är det spännande att undersöka företeelsen ur ett normativt perspektiv. Normativa frågor av detta slag är omfattande och kräver mer utrymme än här givet för att bli besvarade. Därför har jag valt att vända på

---

¹ Rättvisemärkt eller motsvarande är den formulering som används vid upphandling m.m..

² Landets alla 20 diplomerade kommuner finns listade på Rättvisemärkt, www.rattvisemarkt.se den 090515.

bevisbördan och kommer i uppsatsen lägga fram argument som syftar till att påvisa att det inte är fel att kommuner ägnar sig åt Fairtrade City-arbete ur ett politiskfilosofiskt perspektiv.

1.1 Ambition och avgränsningar

Min ambition med uppsatsen är att undersöka de politiska beslutsprocesserna i samband med att kommunerna blev Fairtrade City och sätta in dem i en normativ ram. Det finns många möjliga angreppssätt som skulle kunna vara lämpliga vid studiet av Fairtrade City i Sverige. Jag har valt att undersöka arbetet med Fairtrade City ur två infallsvinklar; empirisk och normativ (Lundquist, 1993:60). Fokus kommer att ligga på det empiriska materialet. Eftersom konceptet med Fairtrade City fortfarande är relativt nytt i Sverige, är det extra intressant att undersöka hur de kommuner som varit först ut har arbetat med frågan samt hur de resonerar kring kommunens roll i Fairtrade City.

Som alltid vid undersökningar av detta slag krävs det att noga övervägda och rimliga avgränsningar görs. Denna uppsats syftar till att undersöka kommunernas roll och ansvar i arbetet med att bli eller förbli Fairtrade City och jag har valt att närmare studera två kommuner. Kommunerna som ingår i studien har medvetet begränsats till Lund och Malmö. Jag motiverar valet med att båda kommunerna tillhör de tre första som blivit diplomerade som Fairtrade City i Sverige. Malmö diplomerades som landets första Fairtrade City den 17 maj 2006 och följdes inom ett år av Munkfors, som diplomerades i november samma år (www.malmo.se, www.munkfors.se). Lund blev det tredje Fairtrade City den 14 april 2007, www.lund.se). Orsaken till att jag valt att inte undersöka Munkfors är att kommunen är relativt liten, den har knappt 4 000 invånare, vilket medför att den faller inom den lägsta kategorin för krav och kriterier vid bildandet av Fairtrade City³. Insatserna och kraven skiljer sig åt mellan de mindre och de större kommunernas arbete. I Munkfors ingår det inte i någon anställd tjänstemans arbetsuppgifter att syssla med Fairtrade City å kommunens vägnar, vilket är ett skäl till att jag valt att exkludera kommunen ur den empiriska undersökningen (www.munkfors.se).

Arbetet med Fairtrade City är självvalt och har således inte ålagts kommunerna. Därtill sätts, till skillnad från i den vanliga kommunala verksamheten, inte de egna medborgarnas intressen först, utan man syftar till att hjälpa människor långt utanför kommunens gränser. I ljuset av detta är det intressant att i uppsatsen föra in en normativ diskussion kring kommunens ansvar. Detta görs genom att knyta an till den politiskfilosofiska litteraturen som avhandlar relationen mellan medborgare och stat, eller, som jag kommer att

---

³ Fullständiga kriterier och krav finns på www.rattvisemarkt.se och diskuteras även senare i uppsatsen i avsnitt 3.2.1.

uttrycka mig framöver för att anpassa resonemangen till den kommunalpolitiska kontexten; relationen mellan medborgare och den politiska makten.

1.2 Metod och material

Uppsatsen har en normativ och en empirisk del. Den empiriska delen utgörs av hermeneutiska fallstudier av Lunds och Malmös arbete med Fairtrade City. Ambitionen med respektive fallstudie är inte att använda det empiriska materialet för att göra generaliseringar, utan de ska ses som exempel. Det finns alltid en risk i att generalisera utifrån empiriskt material. Det finns inga garantier för att fall som undersökts är generaliserbara och stämmer in på andra liknande fall. Därför låter jag fallstudierna enbart tala för sig själva (Lundahl & Skärvad, 1999:42-43, 51).

Det är på sin plats att kort upplysa om forskningsläget kring Fairtrade City och kommunernas roll i det arbetet. Jag har funnit mycket lite tidigare forskning om ämnet och det som finns berör främst ekonomiska aspekter. Dock finns det en rapport om Lund Fairtrade City⁴ och Malmö kommun arbetar i skrivande stund med att göra en motsvarande rapport om sitt arbete. Därför får uppsatsen en delvis explorativ karaktär, vilket jag anser också berättigar valet att genomföra studien i form av fallstudier i den empiriska delen. Jag har valt att arbeta på ett teorianvändande sätt för att belysa ett område som inte har ägnats mycket uppmärksamhet än (Lundahl & Skärvad, 1999:47, 51).

Genom intervjuer har jag samlat in empiriskt material. Intervjuerna har sedan använts för att besvara den normativa frågeställningen: Bör kommuner arbeta med Fairtrade City? Frågan om hur det kan förklaras att kommunerna väljer att arbeta med Fairtrade City belyses också med hjälp av empiriska uppgifter som inhämtats från Malmö och Lund Fairtrade City. Jag är medveten om att resultatet hade kunnat bli ett annat om andra kommuners hade undersökts, eftersom varje kommun har sina egna ”kommunspecifika” egenskaper och administrerar arbetet med Fairtrade City på olika vis. De exempel som lyfts fram i uppsatsen ska inte ses som ett försök till en fullständig empirisk redogörelse, utan kommer att ligga till grund för den normativa diskussionen. De exempel som flest respondenter har använt sig av i intervjuerna anser jag vara representativa och har därför valt att ta upp dessa i min uppsats.

Uppsatsen bygger på både primär- och sekundärmaterial. Primärmaterial har samlats in genom intervjuer. Frågorna har varit av semistandardiserad karaktär, vilket innebär att på förhand utvalda teman och frågor ställts i olika ordning i intervjuerna beroende på den intervjuade personens roll och kunskap, samt att vissa svar följdes upp med uppföljningsfrågor, ”kan du förtydliga eller utveckla

---

⁴ Scott-Jacobsson, Linda. 2007. *En rättvisare stad. Framtidsutsikter för Lund som Fairtrade City*. Scott-Jacobsson, som skrev rapporten arbetar idag som samordnare för Lund Fairtrade City och är därför en av respondenterna i uppsatsen.

det?” (Lundahl & Skärvad, 1999:116). Syftet med intervjuerna var att samla in information, men även att locka fram respondentens värderingar och föreställningar. Därför kan intervjuerna klassas som samtalsintervjuer med nyckelpersoner⁵ i både Lund och Malmö kommun (Esaiasson m.fl., 2007:298; Lundahl & Skärvad, 1999:117). Intervjuerna spelades in och transkriberades därefter för att lättare kunna användas i arbetet med uppsatsen. I vissa fall har jag citerat respondenterna i texten, och då har jag gjort marginella språkförändringar för att förbättra läsbarheten⁶.

Valet av respondenter var i många fall självklart eftersom kommunerna har särskilda personer som handhar kommunens arbete med Fairtrade City. I Lund finns en Fairtrade City-samordnare och i Malmö Fairtrade City-koordinator. Vidare har respektive ordförande i de båda kommunernas styrgrupper för Fairtrade City intervjuats, samt projektledaren för Fairtrade City på Föreningen för Rättvisemärkt. Dessutom har kommunala tjänstemän som varit drivande i det initiala arbetet med Fairtrade City, eller i arbetet som föregick diplomeringen på kommunernas Miljöförvaltningar intervjuats⁷.

Inför intervjutillfällena fick respondenterna själva välja datum, tid och plats för intervjun. Detta för att skapa en situation där de kände sig så bekväma som möjligt och för att öka chanserna att intervjuerna faktiskt skulle kunna genomföras (Esaiasson m.fl., 2007:302).

I uppsatsen används en normativ begreppsapparat som är lånad från den politiska filosofin. Denna har förenklats för att rymmas inom uppsatsens syfte: -att undersöka huruvida de empiriska fallen kan rättfärdigas neutralt eller inte. Genom att utgå från dessa ramar underbygger jag mina tankar och undviker ”normativt tyckande” och tydliggör mina resonemang vilket bidrar till ökad intersubjektivt (Badersten, 2006:79).

Slutligen har jag inte tagit upp Kommunallagen eller Lagen om offentlig upphandling i den normativa delen utan endast i den empiriska delen. Detta beror på att olika exempel i empirin berör laglighet ur flera aspekter. I den normativa delen av uppsatsen fokuserar jag på vad kommuner bör göra ur ett moraliskt perspektiv, vilket medför att jag inte analyserar lagen i den delen. Dock är jag medveten om att analysen hade blivit fullständigare om jag hade valt att inkludera granskning av dessa lagar.

1.3 Disposition

Uppsatsens inledande del tar upp relevanta aspekter inom den politiska filosofin som handlar om relationen mellan medborgare och den politiska makten, som i

---

⁵ För fullständig förteckning över personer som blivit intervjuade hänvisar jag till referenslistan.

⁶ Respondenterna har fått ta del av delar av uppsatsen i förhand och gett sitt godkännande till citaten.

⁷ Miljöstrateg i Lund, f.d. Miljöinspektör i Lund samt Informatör i Malmö. Samtliga verksamma vid respektive kommuns Miljöförvaltning.

det här fallet representeras av kommunerna Lund och Malmö. I den här delen, kap 2, diskuteras hur kommunala normativa ställningstaganden kan rättfärdigas. Detta resonemang följs av den empiriska delen av uppsatsen i kapitel 3, som ger exempel på varför arbetet med Fairtrade City har genomförts och varför det bör genomföras.

Därefter, i kapitel 4, görs en återkoppling till det inledande normativa resonemanget, varvid de empiriska slutsatserna prövas och analyseras. Uppsatsen avslutas med en kortfattad summering i kapitel 5 av vilka slutsatser jag kunnat göra i uppsatsen.

2 Plikt eller frivillighet?

Vad bör staten göra? Denna del syftar till att diskutera Fairtrade City ur ett moraliskt perspektiv. Är reglerna bakom Fairtrade City att betrakta som grundade i rättviseplikter och därför moraliskt bindande, eller är det något som vi har rätt att välja om vi vill eller inte vill leva upp till? För att närma mig problematiken tar jag hjälp av de resonemang om politisk neutralitet som under lång tid varit centrala i den politiskfilosofiska debatten. Kärnan i resonemanget handlar om huruvida, och i vilken utsträckning den politiska makten får eller kan ta ställning i värdefrågor som berör medborgarna⁸. För att kunna genomföra denna diskussion har jag lånat konceptet om ”okunnighetens slöja” eller ”kontraktsoverenskommelse” från John Rawls, och hämtat inspiration från Jörgen Ödalens resonemang kring rättviseplikter och bistånd (Rawls, 1999; Ödalen 2008). Jag har valt att förenkla deras omfattande koncept, och fokuserar på de aspekter som jag ansett vara relevanta för uppsatsens syfte.

Jag har avsiktligt låtit detta avsnitt inledas på en hög nivå på abstraktionsstegen, för att sedan landa i en lägre nivå av abstraktion (Satori, 1970:1044). På hög abstraktionsnivå används neutralitet och icke-neutralitet för att förklara huruvida den politiska makten har, eller inte har, befogenhet och bör ta ställning i värdefrågor åt sina medborgare. På den lägre abstraktionsnivån förs en diskussion om hur detta kommer till uttryck i kommunernas arbete med Fairtrade City.

Det finns således två ytterligheter för den politiska makten, det neutrala och det icke-neutrala. Min ambition är att göra en översikt som lyfter fram huvuddragen i resonemanget och ställningstagandet såväl för som emot den politiska maktens neutralitet. Översikten kommer sedan att användas i analysen av det empiriska materialet med exempel från det kommunala arbetet som sker i Fairtrade City.

För att en den politiska makten ska anses agera neutralt krävs att dess handlingar kan rättfärdigas genom att alla kan komma överens bakom Rawls tänkta ”slöja”.

---

⁸ Litteraturen (Rawls, Kymlicka, Rothstein med flera) använder stat – medborgarrelationen för att exemplifiera den maktrelation och de intressekonflikter som kan uppstå vid skapandet av politik. Jag har valt att tolka kommuner som likställda staten, inte för att de har samma befogenheter som staten utan för att maktrelationen mellan kommunen och dess medborgare ger upphov till frågor om politisk makt på ett likartat vis. Tyvärr ryms inte en utförligare diskussion som inkluderar relationen mellan stat och kommun inom ramen för den här studien.

2.1 Okunnighetens slöja och plikter

För att förtydliga mitt resonemang används Rawls koncept med ”okunnighetens slöja”. Hans tankegång är i korthet att om vi inte visste till vilken etnicitet, klass eller kön vi skulle födas in i, hur skulle vi då vilja genomföra fördelningen av resurser, friheter och rättigheter i samhället? Rawls förslag till svar på den frågan är att vi ska tänka oss att vi träder in bakom en ”okunnighetens slöja” som döljer för oss alla ”moraliskt irrelevanta” egenskaper hos oss själva. På så sätt uppnår vi jämbördiga förhandlingsvillkor där ingen har fördel av att på förhand känna till något om sina förutsättningar som skulle kunna påverka förhandlingen till sin egen fördel (Rawls, 1999:118). Genom ”okunnighetens slöja” försöker Rawls skapa ett tankeredskap som hjälper oss att ta reda på vad som är moraliskt riktigt även de i fall där vi tycker olika och det faktiskt är helt legitimt att tycka olika. Det vi kan enas om bakom slöjan är således det som är moraliskt riktigt och är en rättviseplikt enligt Rawls.

Rawls koncept tar inte upp olikheter mellan nationer utan handlar om val inom en stat, vilket får till följd att den internationella dimensionen inte beaktas. Thomas Pogge kompletterar Rawls genom att även ta in beaktande av att landet vi föds in i är av vikt för vad vi kan enas om bakom slöjan (Pogge, 1989:247-250). Den kompletteringen anser jag vara relevant och har därför inkluderat den dimensionen i uppsatsen. En annan aspekt som är viktig att ha i åtanke är att det i Rawls koncept handlar om ett ”tänkt idealsamhälle”, och i uppsatsen kommer jag istället att resonera utifrån vad som kan rättfärdigas genom att utgå från de förutsättningar som finns idag (Rawls, 1999:8).

För att återgå till frågan om vad vi skulle kunna enas om bakom slöjan, skulle svaret på frågan med största sannolikhet vara en strävan efter en fördelning som skulle vara *rättvis*, även globalt. Detta innebär att rättvisa är något som kan krävas och därför måste kunna uppfyllas, och det rör sig således om en så kallad rättviseplikt. Om någon grupp i samhället till exempel har en sämre ekonomisk situation än majoriteten kan denna grupp kräva att få ta del av ekonomiska fördelarna. Legitimiteten för rättviseplikter ligger i att de bygger på rationalitet och att det finns en skyldighet att rättvisa skipas, vilket också medför att rättvisa kan utkrävas (Kymlicka, 1995:62).

Med Ödalens resonemang som inspiration har jag en grund för skillnaden mellan bistånd⁹ och rättviseplikter. Skillnad ligger i att för biståndsaktörer finns

---

⁹ Begreppet bistånd, så som det används för att kontrastera rättviseplikter i teoridelen vill jag kort kommentera här. Begreppet har valts för att det förekommer inom aktuell politiskfilosofi, men jag är medveten om att det kan skapa förvirring eftersom bistånd är ett värdeladdat ord. Det är viktigt att notera att respondenterna använder begreppet bistånd som ett sätt att definiera vad rättvis handel *inte* är. Den bild som ges av begreppet bistånd i resonemanget som förs inom rättvis handelsrörelsen instämmer jag inte i. Som jag ser det framställs bistånd på ett mycket förenklat vis och beskrivs som ett passivt givande och mottagande och endast en transaktion av finansiella medel (se till exempel Handel med Respekt, s. 1-2). Rättvis handelsrörelsen talar om att deras metod är ”hjälp till självhjälp” vilket även präglar många svenska biståndsorganisationernas syn på bistånd (IMs policy och riktlinjer för utvecklingssamarbete 2007:4).

ett betydligt större mått av handlingsfrihet. Det kan röra sig om valet av vilka länder som ska erhålla bistånd eller om eventuella motprestationer från mottagarens sida. Rättviseplikterna å andra sidan, lämnar inget sådant utrymme (Ödalen 2008:24-25, 88-89).

Det är bistånd när det inte längre handlar om att uppfylla rättviseplikter, utan en omfördelning av resurser görs på andra grunder. Ett exempel kan vara att de som har det bättre ställt i ett samhälle känner empati för dem som har det sämre och av snällhet eller godhet – snarare än av rättvisemotiverade plikter – väljer att ge till mindre bemedlade. Här saknas dock det moraliskt tvingande element som vi förknippar med rättviseplikter. Vi kan inte bakom Rawls slöja avgöra vad som är rätt eller inte. Snarare finns här flera legitima åsikter; både den som vill ge bistånd och den som inte vill det måste därför respekteras. Kort sagt, bistånd är frivilligt, rättviseplikter är moraliskt bindande.

2.2 Politisk neutralitet

Vad är politisk neutralitet? Politisk neutralitet innebär att den politiska makten ska förhålla sig neutral till sättet medborgarna väljer att leva (Rothstein, 2006:39). Ett pluralistiskt samhälle bygger på att en stat inte tar ställning i värdefrågor, utan överlåter till var och en att inom rimliga gränser, välja hur han eller hon vill leva sitt liv. Den politiska maktens uppgift begränsas till att garantera att alla medborgare ges samma rättigheter (Rothstein, 2006:40). En politiskt neutral makt förbinder sig att endast se till att människor lever upp till sina rättviseplikter. Huruvida medborgarna ska göra gott även utanför sina rättviseplikter måste få vara upp till var och en att bestämma för sig. Minns att här finns flera legitima åsikter snarare än *ett* universellt rätt och fel. Om den politiska makten tvingar medborgare att agera på ett visst sätt (utöver att leva upp till rättviseplikterna) kränker den därför den som helt legitimt vill agera annorlunda.

I en neutral stat eller kommun är det istället upp till medborgarna att sluta sig samman och bilda intresseorganisationer som förespråkar de uppfattningar som de anser ryms inom ”det goda livet” och värderingar som de önskar, men den politiska maktens uppgift är att förhålla sig neutral till dessa (Rothstein, 2006:42). På detta vis förflyttas de kontroversiella frågorna från den politiska sfären till den civila, vilket medför att man undviker risken att kränka någon medborgares intressen i den politiska maktens namn. Detta utesluter inte att kränkningar av medborgares intressen fortfarande kan förekomma i den civila sfären, men det är inte det jag valt att undersöka.

2.3 Icke-neutralitet

Som kontrast mot normen om politisk neutralitet finns idealet där den politiska makten inte måste vara neutral.

Grunden för icke-neutralitet vilar på att den politiska makten, i relationen till medborgarna, bör stå för vissa kollektiva moraliska principer och rättigheter. Det innebär att den politiska makten kan ta ställning till vad som är eftersträvansvärt för dess medborgare. Vid icke-neutralitet tar den politiska makten såldes ställning i värdefrågor (Rothstein, 2006:44). Detta beror på att politiken ses som ett medel att driva samhällsutvecklingen framåt i en viss riktning. Jämfört med idealet om neutralitet, väger behovet av ställningstagande i värdefrågor tyngre än principen att de medborgare vars intressen går emot den politiska maktens intressen skall värnas.

Jag har inte för avsikt att ytterligare fördjupa vad icke-neutralitet är, utan vill enbart illustrera att det är här vi landar om kommunens arbete med Fairtrade City faller inom den icke-neutrala politiska sfären.

2.4 Rättvis handel – neutralt eller inte?

Utifrån den ram som presenterades ovan visas tydligt hur svårt det kan vara att kategorisera utifrån distinktionerna om neutralitet och icke-neutralitet, som till exempel när det gäller arbetet med Fairtrade City. I studiet av rättvis handel är det är svårt att veta var gränsen mellan neutralt och icke-neutralt, ska dras. För att legitimera att kommunerna arbetar med rättvis handel genom Fairtrade City måste arbetet kunna rättfärdigas som neutralt. Går det?

Om rättvis handel inte kan sägas vara neutralt för att det anses vara bistånd, blir det utifrån den ovan genomförda diskussionen mer problematiskt att hävda att det är något som den politiska makten ska ägna sig åt eftersom det är icke-neutralt. Det innebär inte att en kommun inte får ägna sig åt det, men det innebär att den kommun som gör det kränker de medborgare som hyser den lika legitima åsikten att kommunen inte ska göra det.

I dokumentation kring rättvis handel framställs det som något skilt från bistånd. Det talas om ”Trade not Aid” som en lösning. Dock finns det anledning att ifrågasätta vad en rörelse eller förening själva säger om sitt arbete och sina mål. Jag anser att det är relevant att väga in ytterligare ett perspektiv. Genom att bortse från de explicita formuleringarna som framhålls hos Rättvisemärkt, så menar jag att det fortfarande skulle kunna vara tal om bistånd genom handel, ”Trade and Aid”¹⁰. Även om Föreningen Rättvisemärkt anser att det är tal om

---

¹⁰ ”Trade and aid” är hämtat från Individuell Människohjälps folder, *Handla Rätt*.

handel och inte bistånd, så finns det andra aktörer till exempel biståndsorganisationer som anser att det inte finns någon motsättning i begreppen.

För att neutralitetskravet ska uppfyllas krävs att arbetet med Fairtrade City kan rättfärdigas genom Rawls universella rättvisepincip. Det är därför av största relevans att definiera huruvida arbetet med Fairtrade City är handel eller bistånd ur ett moraliskt rättvisesynsätt.

Den centrala frågan är därför; Har vi en moralisk skyldighet att handla rättvis handel-varor eller Rättvisemärkt-certifierade¹¹ produkter, eller är det moraliskt försvarbart att välja att inte göra det? Denna fråga används för att försöka finna svar på frågan om huruvida kommunerna bör arbeta med uppgifter som ingår i Fairtrade City?

I nästa kapitel framställs kommunernas syn på sin roll i arbetet med Fairtrade City och varför de valt att arbeta med frågan.

---

¹¹ Rättvisemärkt eller motsvarande är benämningen som förekommer vid frågor av detta slag för att undvika att just Rättvisemärkt-produkter ska gynnas (www.rattvisemarkt.se). Det finns även andra märkningsalternativ på marknaden.

3 Rättvis handel i kommunerna

I det här avsnittet vill jag belysa och försöka ge en förklaring till att kommunerna valt att arbeta för att få Fairtrade City-diplomering och ta fram empiriska exempel från Lund och Malmö Fairtrade City. Detta avsnitt utgör i och med det uppsatsens empiriska del.

För att kunna besvara frågan om hur det kan förklaras att kommunerna har valt att arbeta med Fairtrade City krävs att begreppen rättvis handel och Rättvisemärkt förklaras närmare, samt att kriterierna för Fairtrade City behandlas ytterligare.

3.1 Rättvis handel eller Rättvisemärkt

De begrepp som används i uppsatsen är, som redan framkommit, inte helt entydiga och används olika beroende på vem som skriver eller talar. Det berättigar enligt mig en kortfattad redogörelse av innebörden. Min strävan har varit att använda den definition som anges av respektive ”ägande” part. Rättvis handel är den övergripande benämningen på handel som av aktörerna själva ses som ett alternativ till konventionell handel.

Fair Trade is a trading partnership, based on dialogue, transparency and respect, that seeks greater equity in international trade. It contributes to sustainable development by offering better trading conditions to, and securing the rights of, marginalized producers and workers – especially in the South. (www.wfto.com)

Detta är hur rättvis handel fungerar och det är World Fair Trade Organization som är paraplyorganisationen bakom de kriterier som gäller för rättvis handel-produkter (www.wfto.com).

Varor från WFTO-medlemmar är ofta produkter som har en mer komplicerad tillverkningsprocess än Rättvisemärkt-certifierade varor, som t.ex. hantverk, accessoarer och interiörartiklar. Dessa produkter säljs mestadels i Världsbutikerna och har än så länge ingen märkning såsom Rättvisemärkt. Det är det nära samarbetet mellan producent och importör som säkerställer att kriterierna för Rättvis Handel följs. (www.rattvishandel.net)

Inom rättvis handelsrörelsen, eller snarare sprungen ur den, finns Rättvisemärkt.

Rättvisemärkt är en oberoende produktmärkning som bidrar till förbättrade arbets- och levnadsvillkor för odlare och anställda i utvecklingsländer. [...] och din garanti för att en produkt uppfyller internationella Fairtrade-kriterier. (www.rattvisemarkt.se).

Fairtrade Labelling Organizations International (FLO) är den övergripande organisationen som ställer upp de kriterier som Rättvisemärkt följer (www.fairtrade.net).

Skillnaden mellan rättvis handel och Rättvisemärkt är således att det förekommer produktmärkning endast genom Rättvisemärkt. Citaten illustrerar även hur olika begreppen som Rättvisemärkt och rättvis handel används i praktiken.

Det finns en viktig likhet mellan varor som kategoriseras som rättvis handelvaror eller Rättvisemärkt¹² produkter och det är att produktionen eller odlingen lever upp till ILO:s åtta kärnkonventioner, se Bilaga 1. Delar av innehållet i dessa konventioner kommer jag återkomma till i kapitel 4.

3.2 Fairtrade City

Vad är Fairtrade City? I grunden är Fairtrade City, precis som jag skrev i inledningen, ett samarbete mellan näringsliv, ideella organisationer, föreningar och kommunen (www.rattvisemarkt.se). Arbetet riktar sig genom bland annat informationsarbete och opinionsbildande till medborgarna i kommunen.

Konceptet med Fairtrade City lanserades i Sverige under 2006 genom Föreningen för Rättvisemärkt (Guide till Fairtrade City: 4). Vid den tidpunkten hade både Lund och Malmö kommun varit engagerade i arbete med rättvis handel (f.d. Miljöinspektör, 090430; Informatör, 090508).

För att en kommun ska kunna bli diplomerad som Fairtrade City, måste den uppfylla ett antal kriterier och krav. Kriterierna har Föreningen för Rättvisemärkt ställt upp. De genomför både den första diplomeringen och granskar de rapporter och redogörelser för arbetet som skett i kommunerna när de lämnar in ansökningar om förnyelse av diplomeringen (www.rattvisemarkt.se).

Rättvisemärkt beskriver syftet med Fairtrade City såhär: ”Fairtrade City syftar till att öka kännedomen och försäljningen av varor som har blivit producerade med respekt för Mänskliga Rättigheter.” (Guide till Fairtrade City: 4).

3.2.1 Krav och kriterier för Fairtrade City-diplomering

Kraven och kriterierna som ska uppfyllas för att en kommun ska kunna bli Fairtrade City finns inom de fem följande kategorierna:

1. *Kommunens ansvar*, att kunna erbjuda Rättvisemärkt eller motsvarande produkter inom kommunens avtal för så många livsmedel som möjligt.

---

¹² Eller genom någon annan motsvarande produktmärkning.

2. *Styrgrupp* för Fairtrade City, ska bildas och i den bör representanter för de olika aktörerna, ideella organisationer och föreningar, näringsliv och kommunen ingå.
3. *Utbud av etiskt märkta produkter* Det innebär att Rättvisemärkt-produkter eller motsvarande ska finnas tillgängligt för konsumenter i livsmedelsaffärer och på kaféer, restauranger och hotell. Hur stort utbudet ska vara avgörs av invånarantalet i kommunen.
4. *Företag och organisationers konsumtion av Rättvisemärkt eller motsvarande.* Ett visst antal arbetsplatser, organisationer, fackförbund och kyrkor ska använda sig av Rättvisemärkt eller motsvarande, till exempel i form av kaffe och visa detta genom informationsmaterial eller via arbetsplatsens hemsida.
5. *Ett lokalt informationsarbete*, ska bedrivas och syftar till att skapa ökad medvetenhet hos allmänheten och medborgarna (www.rattvisemarkt.se).

Därtill kommer krav om kontinuerlig förbättring eller utveckling för att statusen som Fairtrade City ska kvarstå. Diplomeringsen bör framförallt ses som en förändringsprocess (www.rattvisemarkt.se).

Kraven är anpassade till kommunens storlek, där invånarantalet ligger till grund för var på den graderade skalan en kommun hamnar. Kraven ökar ju större en kommun är, och den lägsta kategorin är upp till 10 000 invånare¹³. Både Lunds och Malmös kommuner befinner sig i den nästhögsta kategorin, vilket bland annat innebär att utbudet av Rättvisemärkt eller motsvarande varor ska vara 80 produkter fördelat över minst åtta dagligvarubutiker. Rättvisemärkt eller motsvarande kaffe ska även erbjudas på minst åtta kaféer, restauranger eller hotell (Guide till Fairtrade City: 7).

Konceptet är således inte mera styrt än de punkter som redovisas ovan. ”Det tycker jag framförallt är en styrka med Fairtrade City. Det finns faktiskt en möjlighet att göra det till det som passar den egna kommunen allra bäst.” (Projektledare för Fairtrade City, 090512). Detta innebär också att varje kommun får finna sina egna lösningar, vilket fungerar väl ihop med det starka kommunala självstyret som finns i Sverige. Dock kan Fairtrade City-kriterierna kritiseras för att vara just relativa och pragmatiska, eftersom man inte utgår från ett idealtillstånd utan från det tillstånd vi har nu. Detta kan tolkas som att de steg som tas inte kräver några större förändringar eller uppoffringar kommunen (Bonnedahl, m. fl. 2007:270).

3.2.2 Laglighetsprövning

---

¹³ Kraven är ett utbud av 15 styck Rättvisemärkt eller motsvarande produkter ska kunna konsumeras i minst 2 butiker. Vidare ska minst 2 kaféer, restauranger eller hotell servera Rättvisemärkt eller motsvarande kaffe (Guide till Fairtrade City: 7).

Den rent juridiska aspekten om huruvida kommunernas arbete med Fairtrade City är förenligt med svensk lagstiftning och EG-rätt besvarades genom den laglighetsprövande dom som föll i Östergötlands Länsrätt den 1 september 2008.

Bakgrunden till laglighetsprövningen var följande: Linköpings kommunfullmäktige tog den 27 november 2007 beslutet om att verka för att bli en Fairtrade City, och detta beslut överklagades av en medborgare till Länsrätten i Östergötland. Överklagandet gällde frågan om huruvida åtaganden från kommunens sida inom Fairtrade City är förenligt med Lagen (1992:158) om offentlig upphandling, då Rättvisemärkt kan anses vara särbehandlat samt att ”kommunen tangerar frågor av utrikespolitisk natur – stöd till andra länder – något som går utanför en kommuns befogenheter [bistånd, min anm.]” (Mål nr 4619-07:2).

Vid tidpunkten för prövning och dom var både Malmö och Lunds kommuner verksamma som Fairtrade City, vilket innebar att domen skulle kunna användas för eller emot deras arbete.

Enligt 6 kap. 13 § LOU får en upphandlande myndighet ställa särskilda sociala och miljömässiga krav, och även andra villkor för hur ett kontrakt skall fullföljas. Vidare framgår det även i Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/18/EG (31 mars 2004) att en upphandlande myndighet får ställa särskilda krav på hur kontraktet skall fullföljas under förutsättning att de är förenliga med gemenskapsrätten samt att de anges i meddelandet om upphandling eller i förfrågningsunderlaget. Dessa krav får röra såväl miljö som sociala hänsyn (Mål nr 4619-07:3).

Därutöver finns det en formulering i Europaparlamentets resolution om rättvis handel och utveckling (2005/2245(INI)), som säger att sociala krav inte bara *kan* ställas utan till och med *bör* ställas (Mål nr 4619-07:3).

De rent juridiska aspekterna av diplomeringsen och arbetet med Fairtrade City kan i och med att domen föll 1 september 2008, anses vara utredda eftersom överklagandet inte bifölls.

Länsrättens dom har därmed undanröjt de rent juridiska oklarheterna kring kommunens arbete med Fairtrade City och visar att det är förenligt med svensk lagstiftning och EG-rätt att arbeta med Fairtrade City. Det är dock fortsatt intressant att undersöka hur kommunerna som diplomerades före domen fallit förhåll sig till både juridiska och moraliska frågor i sitt initiala arbete med Fairtrade City. Därför ska härnäst exempel på detta lyftas fram från Lund och Malmö.

3.3 Lund Fairtrade City

Initiativet och bakgrunden till att Lund började arbeta för rättvis handel, står att finna i ett intresse och engagemang främst inom den ideella sfären i kommunen. Två grupper har beskrivits som drivande, dessa är Lunds Ungdomsting och Röda Korsets Ungdomsförbund (Miljöstrateg, 090423; Fairtrade City-samordnare, 090427; Scott-Jacobsson, 2007:11). Detta skulle kunna liknas vid att arbetet

initialt hade ett stort inslag av ”bottom-up” i sättet som det initierades för att väcka politikernas intresse (Hill & Hupe, 2006:56).

Det pågick vid ungefär samma tid ett internt arbete för att Lunds kommun skulle handla in och konsumera Rättvisemärkt- produkter, främst kaffe och te. Detta arbete drevs av miljöinspektör som inom ramen för sitt fackliga engagemang kunde använda viss del av den fackliga tiden till att arbeta med frågan, dock kände hon sig ”ganska ensam i processen inom kommunen” (f.d. Miljöinspektör Lund, 090430).

För att använda John Kingdons begrepp, skulle denna person kunna liknas vid en policyentreprenör, som kunde dra nytta av sin position och var redo och utnyttja de möjligheter som uppstod för att försöka uppnå sina mål (Kingdon, 1995: 165).

Jag var på ett möte i Göteborg i ett tidigt stadium, innan Fairtrade City, och då kändes det som att det började lossna lite, eftersom Göteborg hade börjat jobba med etisk upphandling och ringde oss. Vi höll ett stort möte där personer på nyckelpositioner kallades in. Och då blev det lättare att driva det här med etisk upphandling. (f.d. Miljöinspektör Lund, 090430).

Samarbetet med Göteborg och informationsmötet i Lund gav önskad effekt och skapade förändring som underlättade arbetet. Genom att nätverka och föra en dialog om Göteborgs arbete kunde Lund dra lärdomar av tidigare erfarenheter. Det förde processen och arbetet framåt (Innes & Booher, 2006:42). En tid senare fick kommunens miljöstrateger utrymme att arbeta vidare med frågan inom ramen för sina tjänster och det upplevdes som ”bra att man kunde jobba med frågan med anställda och professionellt, och med direkt politiskt stöd. Ingen under-ground verksamhet som jag höll på med.” (f.d. Miljöinspektör Lund, 090430).

Efter att nyckelpersonerna blivit informerade och deras intresse väckts hände mycket på kort tid inom kommunen. Detta återspeglar en av de viktigaste aspekterna för drivande aktörer, och det är att agera snabbt när ett ”policy window” öppnas (Kingdon, 1995:175). Detta gjordes i Lund, och politiker, ideella och tjänstemän såg ett mervärde i att vara pionjärer inom arbetet med Fairtrade City. Arbetet var fruktsamt såtillvida att Lunds kommun blev den tredje i landet att bli diplomerad.

3.3.1 Ett gott brott?

Inför starten av arbetet med Fairtrade City var jurister och politiker i Lunds kommun oense om huruvida Fairtrade City ingick i kommunens mandat. Kommunjuristerna ansåg att så inte var fallet och ville därför vänta och bromsa processen, för att låta frågan bli juridiskt utredd först, medan politikerna ansåg att det var nödvändigt att fortsätta.

Processen beskrivs på följande sätt av en respondent som arbetar som miljöstrateg vid Lunds kommun:

Sveriges Kommuner och Landsting jobbade ganska mycket med att reda ut rättsläget och deras jurister påstod att det var möjligt. Dessutom så sa kommunalrådet Rolf Engleson (Mp), att detta är ju bara inte rimlig. Det som borde vara olagligt är att kommuner köper in saker som gör att man bryter mot de mänskliga rättigheterna. Det borde vara olagligt att en kommun bidrar till att den, även indirekt, bryter mot de mänskliga rättigheterna. Så därför, när politikerna fattade beslutet hade man inte fått juristerna [kommunens min anm.] med sig än. Det var ett ställningstagande som kommunens politiker gjorde, det här perspektivet företräder vi politiker i Lund. Det stora brottet i det här sammanhanget är det som vi inte ska begå. (Miljöstrateg Lund, 090423)

Ovanstående är intressant eftersom det belyser att kommunen befann sig i en situation där de vägde brottet mot Kommunallagen och Lagen om Offentlig Upphandling mot brott mot de mänskliga rättigheterna. Detta perspektiv, som vänder på dilemmat och ifrågasätter lagligheten i att kommunen köper in varor som bryter mot de mänskliga rättigheterna, anser jag kunna härledas till diskussionen om att alla, såväl i Syd som Nord har vissa minimirättigheter som ej får kränkas.

3.3.2 Hur motiveras valet att bli Fairtrade City?

Lund Fairtrade City samordnaren förklarar att det finns två huvudsakliga syften till att kommunen arbetar med frågan.

Ur kommunens perspektiv är det att ta ansvar för hur man använder skattepengar. Att man ser till att det man köper in till kommunen faktiskt är producerat under bra villkor. Precis som vi tycker att det ska vara under bra miljömässiga villkor, så ska det även vara sociala villkor för dem som producerar varorna. Det är ett socialt ansvarstagande. Man vill inte använda skattemedel till saker som är dåliga.

Uppmärksamma medborgarna kring problematiken. Att få folk att få upp ögonen för problemen i produktionen av produkter vi köper väldigt mycket av. Det gäller inte bara kaffe och te, utan även elektronik, kläder och allt som det kanske inte finns så mycket av som är schysst producerat. (Fairtrade City-samordnare Lund, 090427)

När det gäller själva diplomeringsen finns det en tydlig marknadsföringspoäng. Lund kan säga, ”Vi är Fairtrade City”. Men det finns även ett annat viktigt värde av att vara en Fairtrade City jämfört med att inte vara det, och det ligger i framförallt i att det uppstår nya möten mellan aktörer från näringsliv, kommun, medborgare och föreningar. Detta samarbete sker över sektorsgränserna och medför att vi når ut till fler, då det blir en bredd i informationsarbetet (Fairtrade City-samordnare Lund, 090427).

Detta belyser hur kommunen fått nytta av att ha anslutit sig till ett etablerat koncept, för det hade egentligen gått lika bra att arbeta vidare med de här frågorna utan att sträva efter diplomeringsen. Detta kan ses ur ett ”window of opportunity” perspektiv, där det kom ett nytt, relativt enkelt och tydligt koncept, som passade

kommunens arbete och blir en metod och tillgänglig ”lösning” att arbeta efter (Kingdon, 1995:189).

3.4 Malmö Fairtrade City

”Malmö Sverige första Fairtrade City. Välkommen!”, står det vid infarterna till Malmö. Ambitionen att bli Sveriges första Fairtrade City infriades den 17 maj 2006. Då hade arbetet med rättvis handel redan pågått en längre tid, som ett led i kommunens profilering inom hållbar utveckling (Informatör Malmö, 090508).

Ordföranden i Styrgruppen för Malmö Fairtrade City konstaterar att man alltid förenklar historien men han beskriver den enligt honom bevisbara berättelsen om hur det gick till när de första initiativen togs. ”Vi inom Miljöpartiet snappade upp förslag från Världsbutikerna och lade fram det som en motion till kommunfullmäktige 2004. Sedan traskade den här motionen runt i administrationen ett tag [...]” (Ordförande styrgruppen Malmö, 090513). Han beskriver vidare att beslutet från Malmö stad beslutat att bli en Fairtrade City den 17 maj 2006 kom helt plötsligt och säger vidare att;

Bakgrunden till varför det gick så snabbt helt plötsligt är lite intressantare, tror jag. Då beslöt man sig från miljönämnden att gå upp med ett förslag. Det var närmast ett beställningsförslag från Kommunstyrelsen. Anledningen var att den process som Göteborg och Rättvisemärkt hade varit involverade i något år dessförinnan hade kraschat och helt plötsligt öppnades ett fönster där man kunde bli Sveriges första Fairtrade City. (Ordförande styrgruppen Malmö, 090513).

Genom att ta tillfället i akt när det bjöds lyckades Malmö bli Sveriges första Fairtrade City (Kingdon, 1995:195).

Inför diplomeringen hade Malmö ett nära samarbete med Föreningen för Rättvisemärkt, vilket inte minst kommer till uttryck genom hur diplomeringen gick till:

Från Malmö stads sida så ville man ju jobba med de här frågorna och Rättvisemärkt hade ett koncept. Så man gjorde så att konceptet lanserades med att Malmö blev först. När kommunstyrelsen fattade beslut om det [att bli Fairtrade City] så stod Alice Bah¹⁴ utanför dörren med diplomet i handen. (Fairtrade City-koordinator Malmö, 090507)

Samarbetet grundade sig i Malmö stads strävan efter att vara progressiv och från Föreningen för Rättvisemärkts sida handlade det om att arbeta för att skapa och lansera det nya konceptet med Fairtrade City. Även här finns en tydlig ”window of opportunity”-effekt, både för Malmö Fairtrade City, men även för Föreningen

---

¹⁴ Alice Bah var generalsekreterare för Föreningen för Rättvisemärkt vid den aktuella tidpunkten och en drivande person i processen med att utveckla Fairtrade City- konceptet.

för Rättvisemärkt. Båda aktörerna hade möjlighet att dra nytta av tillfället för lanseringen av det nya konceptet för Fairtrade City, som för Malmös del sågs som en möjlighet att knyta det lokala arbetet till ett större sammanhang (Kingdon, 1995:166).

I Malmö kommun ses den egna rollen som ett uppdrag som har flera dimensioner, och därutav förklaras att kommunen bör arbeta med Fairtrade City därför att det är viktigt att;

... från kommunens sida att sätta fokus på offentlig upphandling, det är där vi kan göra en så stor skillnad. Vi ska i arbetet jobba med information, kommunikation i de här frågorna, upplysa våra medborgare om vad det här är för något. [...] Kommuner handlar för väldigt mycket och Sverige har skrivit under ILOs kärnkonventioner för länge sedan, så det innebär att om vi inte tar hänsyn till de konventionerna så bryter vi mot dem. Vi måste se till att vi uppfyller dem, och då borde man egentligen diskutera det istället. (Informatör Malmö, 090508)

Det är relevant att notera att kommunen är en stor aktör, och en stor konsument internt i sin organisation. Därför är det viktigt att produkter som är certifierade som Rättvisemärkt eller motsvarande förs upp på listan. Genom att vända på resonemanget, och anta att kommunen inte skulle arbeta med Fairtrade City och konsumera Rättvisemärkt eller motsvarande belyses vikten av att konventionerna följs. Detta leder till att går att ifrågasätta huruvida konventionellt odlade produkter bör konsumeras av kommunen.

3.4.1 Handel eller bistånd?

I Malmö, som diplomerades innan laglighetsprövningen genomförts sågs och ses inte rättvis handel som bistånd utan som handel. Fairtrade City-koordinatören kommenterar diskussionen om det rör sig om bistånd eller handel såhär:

Jag har inga problem att argumentera för att det här är handel och inte bistånd. Vi skänker inte pengar, utan vi betalar för produkter som har tillverkats med respekt för ILO:s åtta kärnkonventioner. Rättvis handel är ingen motsättning mot frihandel. Rättvisemärkt ser till att producenter och arbetare i utvecklingsländer får landets lagstadgade minimilön om de är anställd arbetskraft, och ett garanterat minimipris om de är egna bönder i ett kooperativ. Det garanterade minimipriset gäller enbart till producenten – för att täcka ”sustainable production price” – det har intet att göra med priset vi konsumenter betalar i butikerna, där är det som vanligt marknadskrafterna som styr. (Fairtrade City-koordinator Malmö, 090507)

Före laglighetsprövningen uppkom ibland frågor om huruvida kommunen fick arbeta med Fairtrade City på det sätt som gjordes. Detta besvarades med att Malmö redan ”[...] varit Fairtrade City i ett bra tag och uppenbarligen går det ju bra. Ilmar Reepalus inställning till den här laglighetsprövningen var att ’om det vi inte får det så får vi väl ändra på lagen i så fall.’” (Fairtrade City-koordinator Malmö, 090507).

Detta visar att tjänstemän i Malmö kommun kände sig trygga i sitt arbete med Fairtrade City. Politikerna uttryckte tydligt sitt stöd för arbetet, redan innan det faktiskt utretts i domstol att rättvis handel inte är bistånd, ur ett rent juridiskt perspektiv. Istället fokuserade Malmö på vad målet med Fairtrade City-arbetet var. Ett sätt att uttrycka vad målet var och är görs nedan genom förklaringen att det handlar om att:

[...] vi vill ändra en norm, för att just kunna nå en hållbar utveckling i våra samhällen. Köper vi rättvist producerade produkter så ger vi möjlighet till att folk som producerar får möjlighet till utveckling i sitt lokalsamhälle. Och vi är del av här globala krafterna, och när vi konsumerar aktivt bidrar vi till att se helheten och inte bara på de metrarna som är i vår egen kommun. (Informatör Malmö, 090508)

Det är genom att förändra normen för vad som anses vara normalt kommer förändring på lång sikt kunna ske. Detta innebär att det i framtiden inte kommer behövas utmärkelse av det slag som Fairtrade City-diplomeringen ger uttryck för.

3.4.2 Kommunens varumärke

När det handlar om platsmarknadsföring finns en stor mängd litteratur inom stadsmarknadsföring, City Branding, städers varumärke och så vidare. Jag kommer inte gå in på skillnaderna här i uppsatsen utan väljer att använda det begrepp som respondenterna använt vid intervjuerna, kommunens *varumärke*.

Malmö kommuns arbete med Fairtrade City har givit stor medial uppmärksamhet¹⁵. Detta gynnar Malmö eftersom kommunen under en längre period har arbetat för att skapa en positiv ”image” och genom att arbeta med sitt varumärke. Arbetet med Fairtrade City flyttar fokus från det som kan anses vara problem i kommunen och lyfter istället fram något som har positivt laddning (Kåring Wagman, 1998:92).

Internt i kommunen används ”[...] Fairtrade City arbetet som en konkretisering av kommunens arbete med hållbar utveckling, som utgörs av social, ekonomisk och ekologisk utveckling. Detta inkluderas i Fairtrade City.” (Informatör Malmö, 090508).

3.5 Perspektiv på Fairtrade City

I detta avsnitt lyfts några av de perspektiv på Fairtrade City fram som blivit aktuella under arbetets gång¹⁶.

---

¹⁵ Sökning i Mediearkivet ger att Malmö Fairtrade City får betydligt fler träffar än någon annan kommun får.

¹⁶ Avsnittet bygger utöver de referenser som anges i texten på information som framkommit genom intervjuerna.

Det, enligt mig, viktigaste som framkommit genom intervjuerna är att respondenterna tror och hoppas att Fairtrade City arbetet inte kommer att behövas på sikt. Detta innebär att de ser en framtid där normerna i samhället har förändrats. De ser en framtid där det ”normala” är att ta hänsyn till mänskliga rättigheter och ILO:s kärnkonventioner i den kommunala upphandlingen samt i övrig konsumtion. Genom intervjuerna med respondenterna framkom inte hur detta skulle gå till i detalj, men det framhölls att arbetet med Fairtrade City är *en* väg att nå målen om förändrade normer. Det mest sannolika är att det även kommer krävas andra kompletterande former av arbete, åtgärder och engagemang på många områden för att normförändringen ska kunna ske.

Svaren från respondenterna har visat att det finns två dimensioner eller delar i arbetet med Fairtrade City. Den första berör kommunens ansvar att inte konsumera produkter som framställts på ett sätt som strider mot de mänskliga rättigheterna eller mot ILO:s kärnkonventioner. Detta framhålls av respondenterna som den mest relevanta aspekten och den som skapar engagemang och motivation hos medborgare, men även hos de aktörer som valt att ingå i samarbetet kring Fairtrade City. Vidare kan Fairtrade City ses som ett utmärkt exempel på skapande av policynätverk. Det finns åtminstone tre nivåer av nätverkande; internationellt, nationellt och lokalt. Arbetet i en nätverkskontext skapar goda förutsättningar för att öka möjligheterna att nå önskade resultat och mål (Adam & Kriesi, 2007:141).

Arbetet med Fairtrade City kan inte drivas av en aktör ensam, utan bygger på samarbete mellan de involverade parterna. På så vis skapas nya samarbeten mellan aktörer lokalt, vilket ger goda synergieffekter och i sin tur ger upphov till ny oväntade idéer och lösningar som alla kan ha nytta av (Adam & Kriesi, 2007:129).

Den andra dimensionen berör kommunens behov och intresse av att stärka sitt varumärke med hjälp av Fairtrade City. Jag anser att arbetet har stärkt både den interna och externa synen på kommunerna (Kåring Wagman, 1998:84). I båda kommunerna har respondenter givit uttryck för att arbetet med Fairtrade City är ett sätt att stärka det befintliga varumärket, men att det inte handlar om att lägga till ännu ett varumärke utan att fylla de redan befintliga. Här är inte alla respondenterna eniga om huruvida varumärkesstärkandet är en relevant dimension av arbetet som görs. Jag anser dock att det finns goda skäl för att framhålla att diplomeringen skapar ”goodwill” hos kommunen och har en positiv effekt på dess varumärke. Genom diplomeringen skapas möjlighet till medial uppmärksamhet, vilket kommunerna drar nytta av (www.rattvisemarkt.se).

För Malmös del innebär det att Fairtrade City-konceptet är ett konkret exempel på hur kommunen kan arbeta med hållbar utveckling (Informatör Malmö, 090508). I Lund framhålls Fairtrade City-diplomeringen som ett sätt att fylla *Idéernas Lund* med innehåll. ”Vi tycker att den kompletterar Lunds varumärke som är hightechprofil väldigt fint, och det blir en mjukare framtoning också.” (Ordförande styrgrupp Lund, 090313).

Vikten av att vara föregångare. I Lund och Malmö ges uttryck för en medvetenhet om att det var och är viktigt att vara först ut i arbetet med Fairtrade City. Genom att vara pionjärer skapas trovärdighet i arbetet med frågan och det

mediala intresset ökar, främst i Malmös fall, vilket förstärker varumärkesfördelen inledningsvis.

3.6 Kritik

Den här delen syftar till att diskutera delar av den befintliga kritiken som förekommer mot rättvis handel, Rättvisemärkt och Fairtrade City.¹⁷ Kritiken att rättvis handel och även Rättvisemärkt är bistånd och inte handel har förts fram i olika sammanhang, men varken Rättvisemärkt eller rättvis handelsrörelsen anser att så är fallet. Istället framhålls att genom att betala ett pris som täcker produktionskostnader och förfinansiering ska människor i Syd kunna försörja sig, det handlar om ömsesidighet snarare än riktade hjälpinsatser (Rignell, 2002:80).

I processen när Lund arbetade för att bli diplomerade som Fairtrade City ansåg motståndarna inom kommunen att Rättvisemärkt var bistånd och därmed inget som kommunen får ägna sig åt, eftersom det ligger utanför dess kompetens enligt Kommunallagen (Scott-Jacobsson, 2007:16; Miljöstrateg Lund, 090423). Denna kritik, att Fairtrade City skulle vara bistånd, bemöter respondenterna i Malmö och Lund enhälligt, de anser att det inte rör sig om bistånd utan handel. Handel där varans rätta pris betalas, eftersom det inte gjorts avsteg från krav på mänskliga rättigheter i produktionen.

Det förekommer också kritiska röster som anser att Rättvisemärkt är emot frihandel. ”Prissättning kan aldrig vara moralisk eller omoralisk. På en fri marknad kostar en vara vad människor är beredda att betala för den, i förhållande till hur många varor av samma typ som det finns.” (Malmquist & Wählsten, 2007:5). Kritiken grundar sig på att Rättvisemärkt anses styra villkoren för handeln med producenterna i Syd, samt att ett överpris tas ut på varan. På Sveriges Televisions hemsida publicerades Rättvisemärkts replik på den kritiken att det varje dag i den konventionella handeln ”...handlas stora mängder varor som producerats i utvecklingsländer och under bedrövliga arbets- och levnadsvillkor, ibland även med barnarbete eller slavliknande förhållanden.” (www.svt.se). Om detta görs, blir det således en konkurrensfördel att kränka andra människors rättigheter och repliken fortsätter med; ”Rättvisemärkt är ett sätt för företag och konsumenterna att medverka till bättre produktionsvillkor. Inte enbart för att vara godhjärtade medmänniskor som vill väl utan för att odlarna har lika stor rätt till mänskliga rättigheter som vi.” (www.svt.se).

Det finns kritik som riktar sig mot det nya samarbetet mellan aktörerna i Fairtrade City. Svårigheten att få tillstånd ett verkligt samarbete belyses. Det finns risk att de anställda Fairtrade tjänstemännen på kommunerna får ta ”ansvar” för allt arbete inom Fairtrade City. Detta främjar inte arbetet på lång sikt. För att öka

---

¹⁷ Avsnittet bygger utöver de referenser som anges i texten på information som framkommit genom intervjuerna.

det gemensamma ”ägandet” är det viktigt att mål och visioner utvecklas och fastställs tillsammans.

Vidare finns det kritik mot Rättvisemärkt som framför att det är ett exkluderande koncept. Det är endast de producenter och importörer som är licensierade som kan använda blir Rättvisemärkt-certifierade (Malmquist & Wåhlsten, 2007:8). Från Rättvisemärkt sida förklaras att det inte är alls handlar om de stora summorna som ofta figurerar i media eller kritiska rapporter. Istället är det så att i de fall där producenter inte har de ekonomiska möjligheterna som krävs, kan de söka bidrag för att täcka delar av (upp till 75%) kostnaderna för att bli certifierade (Projektledare Fairtrade City Stockholm, 090512).

Det sista exempel på kritik som riktas mot hos Rättvisemärkt är att det handlar om ett begränsat antal produkter som erbjuds. Det rör sig idag endast om ett femtontal produktgrupper som är certifierade genom Rättvisemärkt (www.rattvisemarkt.se). Detta medför att kommuner vid sin upphandling endast kan välja att ställa krav inom dessa produktgrupper, vilket ger ett begränsat genomslag.

3.7 Slutsatser från empirin

Den empiriska analysen har lett fram till att det, enligt min mening, finns tre huvudsakliga skäl till att kommuner anser att de bör arbeta med Fairtrade City:

- Sverige har skrivit på ILO:s åtta kärnkonventioner och därmed förbundit sig att följa dem.
- Rättvis handel är inte bistånd utan just handel.
- Det är ett sätt att skapa en ny norm.

I nästa kapitel ska de här skälen prövas utifrån den normativa ram som framställdes i kapitel 2.

4 På berättigade grunder?

I detta kapitel förs empirin och den normativa ramen samman. Detta har gjorts genom att vart och ett av de tre skälen som angavs i slutet av kapitel 3 diskuteras utifrån den normativa ramen.

De tre nedan följande orsakerna framställdes vid intervjuerna som de väsentligaste och syftade till att förklara och rättfärdiga kommunens agerande. Jag strävar således efter att här påvisa att det är möjligt att utifrån den normativa ramen argumentera för att det inte är fel att kommuner arbetar med Fairtrade City.

4.1 Sverige och ILO:s kärnkonventioner

Sverige har ratificerat ILO:s åtta kärnkonventioner. Därmed har Sverige förbundit sig att följa dessa, inte bara på ett statligt plan, utan även på lägre nivåer, som till exempel kommunal nivå. Så resonerar flertalet respondenter.

Skulle ILO:s kärnkonventioner kunna ses som icke moraliskt bindande? Jag anser att svaret vara nej, och jag underbygger svaret genom att återkoppla till den normativa ramen. En av de åtta kärnkonventionerna, *Nr 182 Worst Forms of Child Labour Convention* används för att förtydliga resonemanget (se Bilaga 1, www.ilo.org).

Rawls modell är att ställa sig bakom slöjan och försöka enas kring huruvida innehållet i konvention nr 182 är förenlig med den form av samhälle eller situation som vi själva, eller våra barn i det här fallet, kan enas om att vi är beredda att födas in i. Det rationella svaret på om vi vill ha ett samhälle där den värsta formen av barnarbete riskerar att drabba vederbörande själv eller dennes barn, torde leda till att man bakom slöjan enas om att det är något som vi inte vill ha i samhället. Eftersom vi på goda grunder kan anta att man enas bakom slöjan, innebär det att den politiska makten får sträva efter att eliminera den värsta formen av barnarbete. Det blir således en bindande moralisk norm och en rättviseplikt.

Kommunerna väljer å andra sidan att argumentera att det är deras skyldighet att inte bryta mot konventionerna. Det är också en form av pliktresonemang, men grundar sig snarare i plikten att följa lagar än normativ argumentation. Dock ser jag att det kan vara ett både rimligt och pragmatiskt att från kommunernas sida att rättfärdiga sina ställningstaganden genom att hänvisa till det juridiskt bindande konventionerna. Detta resonemang är ”enklare” att kommunicera till medborgarna än att diskutera moraliska rättviseplikter.

4.2 Inte bistånd utan handel

Vi konsumenter i Nord köper in varor som producerats mycket billigt i länder i Syd. Detta behöver inte vara fel, arbetskraft, löner, hyror och annat är ofta billigare i Syd än i Nord. Problemet är när anställningsvillkoren inte lever upp till den minimistandard som kan rättfärdigas som rättviseplikt.

De produkter som tillverkas i Syd och inte lever upp till minimistandarden för anställningsvillkor framställs till ett ”lägre pris” än de egentligen kostar. Med detta menas att det inte ska vara möjligt att spara in på utgifter som gör att arbetsvillkoren lever upp till ILO:s standard. Det som rättvis handel vill uppnå är att varans pris, det verkliga priset, ska betalas av konsumenterna.

Det går att argumentera för att den fria marknaden och frihandeln är den rätta vägen att gå för att komma till rätta med ojämlikheterna i den globala handeln. Frihandel som princip vill jag inte heller bestrida. Problemet är att det här sättet att argumentera förutsätter en väl fungerande marknad, med någorlunda jämna förhandlingsvillkor. Som situationen i världshandeln ser ut idag är förhandlingsvillkoren skeva och måste därför regleras för att skydda dem som drabbas när kränkningar av mänskliga rättigheter tillåts bli en handelsfördel. Denna ansats kritiserar av vissa som anser den vara ”bistånd”. Kritiker framhåller att det är genom den fria marknaden som människor i Syd i längden höjer sin levnadsstandard och att vi inte ska reglera hur handeln sker (Malmquist & Wåhlsten, 2007:15-16).

Som jag ser på saken kan det som sker genom Rättvisemärkt och rättvis handel inte anses vara att *lägga sig i* en väl fungerande marknad, vilket är en vanlig kritik. Istället anser jag att de kriterier och krav som sätts upp av rättvis handelsrörelsen och Rättvisemärkt, bör ses som ett sätt att *skapa* en fungerande marknad.

Genom att återkoppla till Rawls tankekonstruktion med ”okunnighetens slöja” och lägga till Pogges internationella perspektiv kan vi försöka finna svar på om det rättvis handel är bistånd eller en rättviseplikt. Om vi ska försöka enas bakom slöjan är sannolikheten stor att vi inte kommer tillåta arbetsvillkor som bygger på barn- eller tvångsarbete (ILO konventionerna *Nr 182 Worst Forms of Child Labour Convention* och *Nr 29 Forced Labour Convention*, se Bilaga 1). Detta kommer gälla internationellt, eftersom vi bakom slöjan inte vet till vilket land eller vilken kontext vi kommer födas in i.

4.3 Förändra normerna

Målet att förändra normerna liknar de två tidigare resonemangen och kan ses som en förklaring till att kommunerna väljer att arbeta med Fairtrade City. Bakgrunden till viljan att arbeta med frågan ligger i att kommunerna anser att rättvis handel inte är något märkligt och onaturligt, och att arbetet som görs genom Fairtrade

City bidrar till att förändra normerna. Det framhålls att vad som borde anses vara onaturligt och fel, är att inte leva upp till ILO:s kärnkonventioner eller de krav som ställs via FLO och genom Fairtrade City-diplomeringen.

Hur kan denna strävan – att förändra normerna – rättfärdigas? Vi träder återigen in bakom Rawls tänkta slöja. Vad kan vi enas om här? Vilka normer vill vi att samhället ska genomsyras av? Genom tankeexperimentet kan vi anta att vi kommer enas om att vi inte önskar ett samhälle som präglas av valmöjlighet mellan att konsumera produkter som framställts under premisser som kränker andra människor genom att till exempel tillåta värsta formerna av barnarbete eller tvångsarbete (*Nr 182 Worst Forms of Child Labour Convention* och *Nr 29 Forced Labour Convention*, se Bilaga 1). Detta antagande grundar sig på att vi bakom slöjan måste enas om en fördelning som inte tar hänsyn till att ”vi själva” lever i västvärlden. Därför anser jag att det finns goda grunder för att en normförändring kan uppnås.

Det handlar inte om att förändra normerna på ett sätt som är godtyckligt eller frivilligt. Normförändringen blir ett sätt att leva upp till våra rättviseplikter och detta medför att det är fullt möjligt för den politiska makten att arbeta mot målet att förändra normerna. Jag anser att det finns en intressant dimension i det som Lennart Lundquist uttrycker: ”Det är människor som utformar samhället – mer eller mindre medvetet – och det är människor som har förmåga att förändra det” (Lundquist, 1998:264).

Den normförändring som diskuteras i detta avsnitt befinner sig inte inom ramen för vad som kan sägas vara förhandlingsbart, den grundar sig i vår skyldighet att uppfylla rättviseplikterna och blir därför neutral.

Det ska dock framhållas att arbetet med Fairtrade City ska ses som *en* möjlig väg att gå, och att det finns flera andra både rimliga och nödvändiga vägar råder det ingen tveksamhet kring. Att förändra normerna i ett samhälle görs inte över en natt, men vi har en moralisk plikt att ta ansvar för att det kommer att ske.

5 Slutet gott, allting gott?

Uppsatsens sista del syftar till att runda av och knyta samman den diskussion som förts, samt att kort resonera kring fler möjliga frågor att undersöka för den som vill fördjupa sig vidare i ämnet.

I uppsatsen har svaret på hur vi kan förklara att kommunerna valt att arbeta med Fairtrade City visat sig stå att finna i att kommunerna Malmö och Lund ser sig som aktörer i en global värld. Även kommuner har skyldighet att ta ansvar för sitt agerande. Arbetet med Fairtrade City handlar om att alla bör vara medvetna om att hur och vad de konsumerar får konsekvenser, och kommunen kan ta ställning internt bland annat genom att ställa krav på produkter som ska upphandlas.

Dessutom har det visat sig finnas ytterligare en förklaring till kommunernas intresse för Fairtrade City. Denna bygger på att Fairtrade City-arbetet kan ses som ett sätt att stärka kommunens varumärkesfördel och bidrar till att skapa goodwill för kommunen, både internt och externt. Detta gäller i hög utsträckning för Malmö och Lund som redan tidigt valt att arbeta med Fairtrade City-konceptet.

Vad har framkommit gällande den normativa aspekten och frågeställningen; bör kommuner arbeta med Fairtrade City? Jag vill framhålla att det finns goda skäl att tro att de argument som diskuterats i föregående kapitel är universellt giltiga och kan anses vara exempel på rättviseplikter som vi har en skyldighet att uppfylla. Att en vara är Rättvisemärkt, innebär att den producerats på ett sätt som lever upp till kriterier ställda av FLO med respekt för de mänskliga rättigheterna, samt ILO:s åtta kärnkonventioner, se Bilaga 1 (www.rattvisemarkt.se). Därmed faller, i enlighet med tidigare förda resonemang, Fairtrade City-arbetet inom ramarna för vad som kan motiveras neutralt från den politiska maktens sida. Detta gör det möjligt att dra följande slutsats: Det går inte att utifrån Rawls tänkta ”okunnighetens slöja” finna argument som framhåller att kommuner inte bör arbeta med Fairtrade City, eftersom det har visat sig handla om uppfyllande av rättviseplikter. Detta innebär även att påståendet om att Fairtrade City-arbetet skulle vara bistånd inte stämmer. Bistånd vore det endast, som tidigare visat i uppsatsen, om agerandet grundar sig i frivillighet och inte som i detta fall, i uppfyllande av moraliska plikter.

Således är kommunens arbete med Fairtrade City inte så kontroversiellt som det ser ut vid första anblick, det handlar inte om att tvinga medborgare att göra något som de har moralisk rätt att låta bli att göra, utan bara om att se till att vi lever upp till det våra rättviseplikter kräver av oss. Det skulle, anser jag, innebära att rättvis handel kan ses som en rättviseplikt och således är något som faller inom den neutrala politiska sfären.

Jag vill poängtera att om målet för Fairtrade City-arbetet är att förändra normerna, så är det viktigt att inte enbart fokusera på de krav och kriterier som är

nödvändiga för diplomeringen. En förändring av normer förutsätter att olika alternativa vägar används parallellt, och Fairtrade City-konceptet kan ses som *ett* verktyg att skapa förändring och ta ett steg mot uppfyllandet av rättviseplikterna.

Vidare är Fairtrade City är ett koncept som inte är statiskt utan ska ses som en process som förändras både beroende på de medverkande aktörernas arbete, men även genom att förutsättningarna i den lokala och globala kontexten förändras.

Arbetet med denna uppsats har givit upphov till många frågor som inte kunnat besvaras här, men som jag anser vara intressanta att fördjupa sig i. Hur kan vi förklara att vissa kommuner aktivt väljer att inte arbeta för att bli Fairtrade City-diplomerade? Vilka slutsatser kan vi utifrån deras ställningstaganden dra om möjligheter, svårigheter och eventuella alternativ till kommunernas arbete med Fairtrade City? Dessa frågor skulle vara intressanta att fördjupa sig i anser jag.

Slutligen, Fairtrade City-diplomering har genom laglighetsprövningen visat sig vara förenlig med svensk lagstiftning. Men då det inte alltid räcker att hävda att något inte strider mot lagen för att skapa legitimitet har jag lagt till en normativ dimension. Med hjälp av diskussionen i uppsatsen har jag visat att det ur ett politiskfilosofiskt perspektiv är svårt att argumentera mot att kommuner kan och bör arbeta med Fairtrade City, eller andra liknande koncept.

6 Referenser

- Adam, Silke & Kriesi, Hanspeter. 2007. The Network Approach. I Theories of the policy process. Edited by Sabatier, Paul A. *Theories of the policy process*. Boulder: Westview Press.
- Badersten, Björn. 2006. *Normativ metod. Att studera det önskvärda*. Lund: Studentlitteratur.
- Bonnedahl, Karl Johan – Jensen, Tommy – Sandström, Johan. 2007. *Ekonomi och moral – vägar mot ökat ansvarstagande*. Helsingborg: Liber.
- Esaiasson, Peter - Gilljam, Mikael - Oscarsson, Henrik – Vängnerud, Lena. 2007. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Föreningen för Rättvisemärkt. *Guide till Fairtrade City*. PDF.
- Hill, Michael & Hupe, Peter. 2006. *Implementing Public Policy*. London: Sage.
- Innes Judith E. & Booher, David E. Collaborative policymaking. I Hajer, Maarten A. – Wagenaar, Hendrik. 2006. *Deliberative Policy Analysis. Understanding Governance in the Network Society*. Cambridge: Cambridge University Press
- Individuell Människohjälp. 2009. *Handla rätt. IM fair trade*. Trycksak.
- Individuell Människohjälp. 2007. *IMs policy för utvecklingssamarbete*. Antagen 2007-09-20. Trycksak.
- Kingdon, John W. 1995. *Agendas, Alternatives and Public Policies*. Second Edition. New York: Longman.
- Kommunallag (1991:900).
- Kymlicka, Will. 1995. *Modern politisk filosofi*. Falun: Nya Doxa.
- Karing Wagman, Anna. 1998. ”I ♥ Stockholm - lokal identitet och marknadsföring av orter” i Emilsson, Ann - Lilja, Sven (red.) *Lokala identiteter – historia, nutid, framtid*. Gävle-Sandviken: HS-institutionens skriftserie No. 2, Högskolan i Gävle-Sandviken.
- Lundahl, Ulf – Skärvad, Per-Hugo. 1999. *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundquist, Lennart. 1998. *Demokratins väktare*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundquist, Lennart. 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur.
- Malmquist, Karl – Wählsten, Lydiah. 2007. *Vad Rättvisemärkt inte berättar. Kalla argument för en varmare konsumtion*. Timbro.
- Mål 4619-7. Laglighetsprövning enligt kommunallagen (1991:900). Beslut att verka för att kommunen ska bli Fairtrade City. Laga kraft 2008-09-01.
- Pogge, Thomas. 1989. *Realizing Rawls*. Ithaca: Cornell University Press.
- Rawls, John. 1999. *A theory of justice*. Oxford: Oxford University Press.

- Satori, Giovanni. 1970. Concept Misformation in Comparative Politics. Ur: *The American Political Science Review*, Vol. 64, No. 4. pp. 1033-1053.
- Scott-Jacobsson, Linda. 2007. *En rättvisare stad. Framtidsutsikter för Lund som Fairtrade City*. Lunds kommun.
- Rignell, Hans. 2002. *Rättvis handel – Rörelse i rätt riktning?* Göteborg: Tranan.
- Rättvisemärkt. 2009. *Handel med Respekt. Tio frågor och svar om Rättvisemärkt, frihandel och marknadskrafter*. PDF.
- Rothstein, Bo. 2006. *Vad bör staten göra? Om välfärdsstatens moraliska och politiska logik*. Andra upplagan. Stockholm: SNS Förlag.
- Ödalen, Jörgen. 2008. *Rolling Out the Map of Justice*. Uppsala: Uppsala University Library.

www.fairtrade.uk.org hämtat, 2009-05-19
 www.fairtrade.net hämtat, 2009-05-17
 www.ilo.org hämtat, 2009-05-12
 www.lund.se hämtat, 2009-05-20
 www.malmo.se hämtat, 2009-05-20
 www.munkfors.se hämtat, 2009-05-18
 www.rattvisemarkt.se hämtat, 2009-05-20
 www.rattvishandel.net hämtat, 2009-05-12
 www.svt.se hämtat, 2009-05-10 sökord: rättvisemärkt granska
 www.wfto.com hämtat, 2009-05-19

Primärmaterial

- Bergwall, Lars. Ordförande i styrgruppen för Fairtrade City Lund (Kommunalsråd). Intervju 2009-05-13.
- Birkedal, Linda. Miljöstrateg, miljöförvaltningen Lunds kommun. Intervju 2009-04-23.
- Gisby, Birgitta. Informatör, miljöförvaltningen Malmö kommun. Intervju 2009-05-08
- Schlaucher, Jeanette. f.d. Miljöinspektör på Lunds kommun mellan 1998-2006, och var fackligt ombud för SKTF. Intervju 2009-04-30.
- Scott-Jacobsson, Linda. Fairtrade City-samordnare Lunds kommun. Intervju 2009-04-27.
- Pitkä-Kangas, Lari. Ordförande i styrgruppen för Fairtrade City Malmö kommun (Kommunalsråd). Intervju 2009-05-11.
- Rung, Emma. Projektledare för Fairtrade City Föreningen för Rättvisemärkt Stockholm. Intervju 2009-05-12.
- Wallin, Karin. Fairtrade City-koordinatör Malmö kommun. Intervju 2009-05-07.

7 Bilaga 1

Nedan följer de åtta kärnkonventionerna från International Labour Organization (ILO).

Nr 29 Forced Labour Convention (1930)

Requires the suppression of forced or compulsory labour in all its forms. Certain exceptions are permitted, such as military service, properly supervised convict labour, and emergencies such as wars, fires, earthquakes.

Nr 87 Freedom of Association and Protection of the Right to Organize Convention (1948)

Establishes the right of all workers and employers to form and join organizations of their own choosing without prior authorization, and lays down a series of guarantees for the free functioning of organizations without interference by public authorities.

Nr 98 Right to Organize and Collective Bargaining Convention (1949)

Provides for protection against anti-union discrimination, for protection of workers' and employers' organizations against acts of interference by each other, and for measures to promote collective bargaining.

Nr 100 Equal Remuneration Convention (1951)

Calls for equal pay and benefits for men and women for work of equal value.

Nr 105 Abolition of Forced Labour Convention (1957)

Prohibits the use of any form of forced or compulsory labour as a means of political coercion or education, punishment for the expression of political or ideological views, workforce mobilization, labour discipline, punishment for participation in strikes, or discrimination.

Nr 111 Discrimination (Employment and Occupation) Convention (1958)

Calls for a national policy to eliminate discrimination in access to employment, training, and working conditions, on grounds of race, colour, sex, religion, political opinion, national extraction or social origin, and to promote equality of opportunity and treatment.

Nr 138 Minimum Age Convention (1938)

Aims at the abolition of child labour, stipulating that the minimum age for admission to employment shall not be less than the age of completion of compulsory schooling.

Nr 182 Worst Forms of Child Labour Convention (1999)

Calls for immediate and effective measures to secure the prohibition and elimination of the worst forms of child labour which include slavery and similar practices, forced recruitment for use in armed conflict, use in prostitution and pornography, any illicit activity, as well as work which is likely to harm the health, safety, and morals of children. (www.ilo.org)